

Kazakistan’da 2010 Sonrası Toplumsal Hareketler: Değişim Gerginliği *Social Movements After 2010 in Kazakhstan: Contention on Changing*

Yavuz YILDIRIM (Sorumlu yazar / Corresponding author)

Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü,
yavuz.yildirim@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1031-1537

Kuralay KALBEKOVA

Doktora Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Bölümü, kuralai_aktobe@mail.ru, ORCID: 0009-0003-9375-154X

Özet

Yakın dönem siyasi gelişmeleri anlamak için toplumsal hareketleri incelemek oldukça önemlidir. Bu makalede Kazakistan’da bağımsızlıktan sonraki yıllarda başlayan toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı ve gelişimi ile sosyal ve ekonomik koşulların ülkenin siyasi durumuna etkisi ele alınmıştır. Arap Baharı’ndan bu yana hareketlerin yaratacağı değişim beklentisi sadece Batı toplumları ile ilgili olmaktan çıkmıştır. Küreselleşme sürecinde beklenen seviyeye gelemeyen demokratik işleyiş, gittikçe kötüye giden ekonomik göstergeler ve elitlerle halk arasında artan uçurum, dünyanın her yerinde protestolara neden olmaktadır. 2010’dan bu yana Kazakistan’daki protesto eylemleri göz önüne alındığında, küresel çapta gelişen eylemlerde görülen özelliklerin bazılarını görmek mümkündür. Mevcut eylem ve protestolar ülkede henüz kapsamlı bir demokratikleşme hareketi yaratamamıştır. Ancak bu eksiklik Kazakistan’a özgü değildir; bu eylemlerin birlikte düşünüldüğü 2010 sonrası farklı eylem örneklerinde de benzer eksiklikler görülmektedir.

Anahtar kelimeler: *Kazakistan, toplumsal hareketler, protesto, siyasi katılım, demokratikleşme*

Abstract

This article underlines the importance of studying social movements to understand recent political shifts. It focuses on Kazakhstan after independence, exploring how social movements have arisen and how social and economic conditions have shaped the country’s politics. The Arab Spring showed that demands for change aren’t limited to the Western world. Contention on limited democracy in a globalized world, economic decline, and a growing rich-poor gap have fueled protests worldwide. By examining Kazakhstan’s protests since 2010, the article reveals some common threads in these global movements. However, it acknowledges that these protests haven’t yet formed a unified push for democracy in Kazakhstan, a problem shared by similar movements elsewhere.

Keywords: *Kazakhstan, social movements, protest action, political participation, democratization*

Atf / Citation: Yıldırım, Y. ve Kalbekova, K. (2024). Kazakistan’da 2010 Sonrası Toplumsal Hareketler: Değişim Gerginliği. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 24 (2), 589-608.
<https://doi.org/10.32449/egetid.1536313>

Toplumsal hareketler, vatandaşların bazı sosyal amaçlara yönelik ortak eylemlerinin, belirli toplumsal değişimlere direnmeyi veya desteklemeyi amaçlayan kurumsallaşmamış toplumsal çabalarının bütünüdür. Ortak hedeflere ulaşmak için bir araya gelen insanların kolektif eylemleri çoğunlukla belirgin konulara odaklanır ancak eylemler zaman içinde dayanışma ve etkileşim ağları oluşturarak daha geniş kitleleri harekete geçirebilir ve siyasi değişimin itici gücü haline gelebilir. Bu değişim potansiyeli, iktidar gücünü elinde bulunduran kesimler tarafından şüphelye karşılanabilir.

Toplumsal hareketlerle demokratikleşme süreçleri, sivil toplum, siyasi katılım gibi konular arasında doğrudan ilişki vardır. Özellikle Batı dünyasının şekillenmesinde, çeşitli gerginliklerin yarattığı tartışmaların oluşturduğu çekişme noktaları, bunların dernek, sendika ya da parti gibi kurumlara evrilmesi farklı kaynaklarda incelenmiştir (Imig ve Tarrow, 2001; Tilly, 2008). Batı ile Doğu siyasi sistemleri arasındaki temel farklardan birinin de bu eylem ve protestoların sistem içinde barışçıl dönüşüme yol açamaması olduğu söylenebilir. Demokratik ve otoriter sistemin oluşum temelleri, bu tartışmalı dönemlerin tarihsel süreçte nasıl bir güç ve iktidar biçimine dönüştüğünü incelemekle anlaşılabilir.

Yakın dönem siyasi gelişmeleri anlamak için toplumsal hareketleri incelemek oldukça önemlidir. Özellikle Arap Baharı sonrasında eylem ve protesto süreçlerinin yarattığı değişim trendlerinin sadece Batı toplumları ile ilgili değil, daha küresel bir etkileşim içinde gerçekleştiği çeşitli kaynaklarda gösterilmiştir (Castells, 2013; della Porta, 2015; della Porta ve Diani, 2015; Ortiz vd., 2022). Küreselleşmenin getirdiği ticari akışlar, bölgesel güç odaklarının yakın ve uzak etkileri, uluslararası ilişkilerin yerel siyaseti ve toplumları doğrudan etkilemesi, hareketlerin sadece belli bir yer ve konuyla sınırlandırılmasını zorlaştırır. Kısacası yerel eylem ve protestolar, küresel çapta siyasetin işleyişini, ekonomik ve sosyal krizlere karşı tepkileri yansıtır.

Bu çalışmada, Kazakistan'da 2010 sonrası öne çıkan toplumsal hareketler incelenecektir. Kazakistan'ın tercih edilmesinin nedeni, Türk dünyasının kritik konumdaki bir ülkesi olarak bu bölgedeki sorunların yansıdığı yerlerden biri olmasıdır. Güncel çalışmalarda gösterildiği gibi (Şahin ve Düğen, 2021) Orta Asya, pek çok aktörün enerji ve ticaret başta olmak üzere etkileşim içinde oldukları bir bölgedir ve Kazakistan da burada merkezi konumdadır. Çin ve Rusya başta olmak üzere bölgesel güçlerin yanı başında kendi bağımsız siyasi ve ekonomik yapısını korumaya ve geliştirmeye çalışan Kazakistan iç ve dış kaynaklı sorunlarla uğraşmaktadır. Eylem ve protestolara yansıyan bu sorunlar, Kazak toplumu, siyaseti ve demokratikleşmesi önündeki fırsat ve engelleri göstermesi açısından önemli noktalaradır.

Çalışmada toplumsal hareketlere dair genel bir çerçeve çizildikten sonra ağırlıklı olarak Charles Tilly ve Sidney Tarrow'un (2007) çekişmecî siyaset ve siyasi fırsat yapısı yaklaşımları öne çıkarılacaktır. Bunun temel nedeni, Tilly ve

Tarrow'un analizlerini Batılı toplumların dışına çıkarabilmesi ve toplumsal hareketler içindeki bilindik yaklaşımları yeni bir senteze tabi tutabilmesidir. Bu çerçevede, hareketlerin talepleri, eylem tarzları, kullandıkları mekanizmalar ve kurumsal/kurumsal dışı aktörlerle etkileşimleri gibi unsurlar bir bütün halinde incelenmektedir (McAdam, Tarrow ve Tilly, 2001).

Çalışmanın ana soruları, Kazakistan'daki eylem ve protestoların neden ortaya çıktığı ve bunların uzun vadeli demokratik bir dönüşüme yol açabilecek noktaya gelip gelmeyeceğidir. Temel argüman, ülkede son yıllarda artan protestoların, mevcut kurumların meşruiyet kaybını ve demokratik işleyişe dair sorgulamaları yansıttığıdır. Bu hareketler daha demokratik bir ülke arayışı ile ekonomik bağlantıların getirdiği zorunluluklar arasındaki gerginlikleri yansıtır. Kazak halkı daha adil ve demokratik bir ülke talebini ifade ederken kurumsal siyasetin kurduğu bağlantılar ise çeşitli kısıtlamaları beraberinde getirmektedir. Halkın talepleri ve devletin resmi uygulamaları arasındaki çekişme, yakın vadede yeni eylem ve protestoların oluşacağı öngörüsünü yaratır. Mevcut eylem ve protestolar ise henüz kapsamlı bir demokratikleşme hareketi yaratamamıştır. Ancak bu eksiklik Kazakistan'a özgü değildir; bu eylemlerin birlikte düşünüldüğü 2010 sonrası farklı eylem örneklerinde de benzer eksiklikler görülmektedir.

1. Toplumsal Hareketlerin Değişimi

Öncelikle toplumsal hareketlerin tarihsel dönüşümüne ana hatlarıyla bakmak gerekirse, söz konusu dönüşüm kitlelerden bireyselle, ideolojilerden davranışa, yerelden küresele kadar farklı bağlantıları içinde taşımaktadır. Bu detayların tamamına makale sınırlılıkları içinde değinmek mümkün olmamakla beraber çalışmada, Arap Baharı'nı temel alarak, "2010 sonrası" diye gruplandırılan eylemlerin bazı ortak özellikleri olduğu vurgulanacaktır.

Eylem ve protestoların yarattığı uzun süreli bir değişim ya da direnme talebi olarak toplumsal hareketler, tarihi dönüşümlerde ve siyasi sistemlerin kurulmasında önemli roller oynamıştır. Bunlar, siyasi partiler, dernekler ve sendikalar gibi kurumsal yapılara paralel ve bazen de zıt olarak, dayanışma ve aidiyet duygularıyla örülmüş kurumsal olmayan ağlar oluştururlar. Bu oluşumlar, taleplerini dile getirmek ve siyasi değişimi isteyen farklı bağlantıları ve öznelere bir araya getirir ve bunlar farklı kaynaklarda kapsamlı biçimde gösterilmiştir (Berberoglu, 2019; della Porta, 2015). Bu çalışmanın konusu olan Kazakistan'daki eylemler de bu çalışmalardaki farklı eylemlerle, aşağıda değinileceği gibi, çeşitli noktalarda benzeşmektedir.

Modern toplumsal hareketlerin yükselişi esas olarak 18. ve 19. yüzyıllara dayanmaktadır. Sanayi kentlerinde işçi sınıfının mücadeleleri, modern toplumsal hareketlerin başlangıcına işaret eder. Bu dönemde sendikalar, siyasi partiler ve diğer toplumsal gruplar daha iyi çalışma koşulları, sosyal haklar ve siyasi değişiklikler talep etmiştir. 20. yüzyıl toplumsal hareketlerin daha kapsamlı ve yaygın hale geldiği bir dönemdir. 1960'lar ve 1970'ler, özellikle Amerika

Birleşik Devletleri’nde sivil haklar hareketi, kadın hakları mücadelesi, gençlik hareketi ve savaş karşıtı protestolar gibi büyük tartışmalara tanık olmuştur. Farklı çalışmalarda incelendiği gibi (Çetinkaya, 2008; Martin, 2008), sömürgecilikten kurtulma hareketleri ve sosyalist devrimler de özellikle Latin Amerika, Güney Asya ve Afrika gibi bölgelerde etkili olmaya bu dönemde başlamıştır. Daha sonrasında kültür, kimlik, etnik ve dini temelli hareketlerle beraber daha parçalı ve detaylı konularda hareketler gelişmiştir ve bunlar küresel sistemin işleyişini az veya çok etkilemiştir.

Araştırmacıların gösterdiği gibi hareketleri analiz etme yolları oldukça çeşitlidir (Almeida, 2023). Çalışmanın kapsamını aşmamak için, genel bir çerçeve çizmek adına şu noktalar belirtilebilir ki en temel ayırım, hareketin davranışsal boyutuna mı yoksa siyasi düşünce boyutuna mı odaklanılacağıdır. Davranışsal analizler, hareketlerin “nasıl” ortaya çıktığına ve bireylerin nasıl davrandığına odaklanırken, siyasi düşünce analizleri hareketlerin ideolojik eğilimlerini ve amaçlarını inceler. Soğuk Savaş sonrasında Amerikan tarzı bir siyaset sosyolojisi güçlendikçe, ölçme eğilimli ve sayısal verilere dayalı, davranışçı eğilim de güçlenmiştir. İdeolojilerin kitlesel mobilizasyonunu değil bireylerin tekil eylemlerini önemseyen bu ekol, seçmen davranışı, tüketici davranışı gibi konularda da öne çıkar. Bu eksende kar-zarar, girdi-çıkıtı, fayda-maliyet vb. iktisat ve işletme biliminin kavramları siyaset bilimini etkilemeye başlamıştır.

Davranışsal analizlerde iki temel yaklaşım öne çıkar: rasyonel ve irrasyonel yaklaşımlar (Yıldırım, 2013, s. 52-60). Özetlemek gerekirse, rasyonel yaklaşım, hareketlerin belli bir amacı ve planlı bir eylem tarzı olduğunu savunur. İrrasyonel yaklaşım, hareketleri anlık öfke patlamalarına ve kontrolsüz davranışlara indirger. Rasyonel yaklaşımın bir alt dalı olan kaynakların mobilizasyonu yaklaşımı, hareketlerin hangi araçları kullandığını ve nasıl organize olduğunu inceler. Siyasi fırsatlar yaklaşımı ise hareketlerin siyasi yapı içinde hangi fırsatları kullandığını ve hangi aktörlerle iş birliği yaptığını analiz eder. Tilly ve Tarrow’un çekişmecî siyaseti (2007, s. 27) bu işbirliği fırsatlarını daha geniş bir çerçevede, temel olarak dayandıkları gerginlikler (contention) üzerinden inceler. Bu süreç çeşitli bölümler halinde, kamu otoritelerine yönelik talepler, bunları ifade edenler arası işbirlikleri ve bölünmeler ile devam eder. Yeni aidiyet geliştirme adımları, uzun vadede toplumsal harekete dönüşebilir ya da dağılıp sonraki başka gerginliklerde kendini gösterebilir (Tilly ve Tarrow, 2007, s. 69).

İdeolojilerin dışında hareketleri analiz etme eğilimi 1960’lardan itibaren, kimlik, kültür ve aidiyet gibi maddi olmayan unsurlara odaklanan “yeni toplumsal hareketler” kavramında da kendini gösterir (Çayır, 2016, s. 16). Kadın, çevre, barış hareketi, eşcinsel hareket gibi örnekler bu başlık altında incelenmiştir. ‘68 hareketleri ya da kuşağı diye de özetlenen bu eylem dalgasında, doğrudan iktidarı değiştirmekten ziyade gündelik hayat ilişkilerinde çeşitli

değişimler talep edilmiştir. Marksistlerin devrim ve sınıf perspektifinden uzaklaştığı için eleştirdiği bu hareketler, bir yandan da liberalizmin bireyci özgürlük anlayışına da karşıdır. Bu hareketler, büyük oranda postmodernizm tartışmalarından etkilenmiştir ve Touraine'in öncülüğünü yaptığı çeşitli çalışmalar post-endüstriyel toplum başlığı altında, ağırlıklı olarak Batı toplumlarının dönüşümü içinde ele alınmıştır (2016, s. 35).

Soğuk Savaş'ın bitimi, Sovyetlerin çöküşü ile beraber sivil toplum, katılımcı demokrasi, radikal demokrasi gibi kavramlar toplumsal hareketlerin ilişkili olduğu yeni eksenler olmuştur. Küreselleşme süreci de yine bu konunun ana gündemlerinden biridir. Küresel ekonomik kuruluşların devletler üzerindeki etkisini artırması, demokratik olarak denetlenemeyecek kapasitedeki bu kurumların bireyler üzerinde doğrudan etki yaratması, küreselleşme-karşıtı hareket adıyla örgütlenen yeni bir süreci başlatmıştır. 1999 Seattle eylemleri sonrasında Sosyal Forum toplantıları üzerinden işleyen bu süreç, ekonominin yeniden hareketlerin ana gündemi olmasını sağlamıştır (Yıldırım, 2013, s. 60). 1968 etkisiyle geri planda kalan konular olan devlet gücü ve ekonomi, 2001 ve 2008 ekonomik krizlerinin etkisiyle yeniden eleştirilerin odağına gelmiştir. Bir yandan da 11 Eylül 2001 sonrası gelişen ABD dış politikasının müdahaleleri de uluslararası ilişkileri disiplinini toplumsal hareketlerle yeniden ilişkili hale getirmiştir.

Küresel etkileşimin artması, internet ve dijital iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla toplumsal hareketlerin örgütlenmesi ve etkileşimi daha hızlı ve yaygın hale gelmiştir. Örneğin Arap Baharı, Gezi Parkı protestoları ve Wall Street'i İşgal Et, Öfkeli gibi hareketler sosyal medyanın gücünü kullanarak kitlesel protestolara yol açmıştır. Ayrıca Brezilya'da iktidara karşı yükselen Haziran Günleri, Hong Kong'da Çin yönetimine karşı Şemsiye eylemleri, Lübnan'da Çöp Protestoları gibi örnekler dünyanın farklı yerlerinde, siyasi ve ekonomik işleyişe yönelik belli başlı protestolar olarak işaretlenebilir. Kısacası hareketler bir yayılım içinde birbirini etkilemektedir. Kazakistan'da da aşağıda değinilecek örnekler bu dalganın bir uzantısı olarak görülebilir.

Dünyada 2006'dan bu yana protestoların sayısının her yıl istikrarlı bir şekilde artmakta olduğu kaydedilmiştir (Ortiz vd., 2022, s. 2). Küresel mali kriz bu konudaki ilk tetikleyicilerden biridir. 2010'dan sonra dünya çapında kemer sıkma önlemleri ve reformların benimsenmesiyle protestolar yoğunlaşmıştır. Ekonomik kriz konusu, demokrasi arayışına dönüşmüş ve sorumluların halka karşı hesap verme sorumluluğunun vurgulandığı eylemleri öne çıkarmıştır. Bu yönde hükümetlere karşı protestolar 2012-2013'te zirveye ulaşmıştır. 2016'dan bu yana protestolar yeniden yoğunlaşmış ve çoğu zaman siyasi ve ekonomik sisteme karşı çok farklı alanlara odaklanan ancak temelinde sistemin işleyişine yönelik eleştirileri içeren protestolara dönüşmüştür (Ortiz vd., 2022, s. 19, 20).

2010 sonrası eylemler olarak gruplandırılabilir olan bu eylemlerin çeşitli ortak özellikleri dikkat çekmektedir. Bunlar, *küresel iletişim, ekonomik ve siyasi kurumlara karşı güvensizlik, geniş katılım, doğrudan eylem ve lidersizlik, yerel ve küresel etkileşimin artması* şeklinde sıralanabilir. Kazakistan'daki eylemler de bu çerçevede bazı ortak özellikleri bünyesinde taşımaktadır.

Açıklamak gerekirse, eylemciler iletişim kanallarını iyi kullanmaktadır; sosyal medya ve diğer çevrimiçi platformlar aracılığıyla küresel bir şekilde etkileşim kurmakta ve birbirini etkilemektedir. Protestolar, her türlü kuruma, partiye, uluslararası örgüte karşı gittikçe artan bir güvensizlik ifade etmektedir. Çözüm olarak bir siyasi lider, parti ya da kurum işaret edilmemektedir. Hareketler, yerel sorunlardan etkilenmiş olsa da talepleri küresel bir boyuta taşımaktadır. Adaletsiz gelir dağılımı, uluslararası şirketlere tanınan ayrıcalıklar, kitlesel göç akışlarının durdurulamaması gibi küresel düzenin getirdiği krizler yerel düzeyde çözülememektedir. Özellikle neoliberalizmin getirdiği piyasaların serbestliği ve özgürlüğün ancak serbest piyasa ile mümkün olacağına dair kabuller beklentileri karşılamamıştır. Neoliberal doğruların siyasal ve toplumsal ilişkileri belirlemesine karşı getirilen eleştiriler yakın dönemdeki eylemlerin odak noktalarındandır. Keza hareketler, başlangıçta belirli bir kimlikle sınırlı kalabilse de, farklı kesimlerin taleplerini de içeren geniş bir katılım göstermektedir. Hareketlerin ana öznesi, daha önceki eylemlerde görüldüğünden farklı olarak kadın, çevreciler, sosyalistler vb adlarla sınırlandırılmamaktadır. 1990'lardaki sivil toplum kuruluşu odaklı anlayışın aksine, günümüz hareketlerinde lidersiz, merkezlessiz doğrudan eylem, bireysel katılım üzerinden işlemekte ve yer yer şiddet eğilimi de öfkenin gücüne paralel olarak ön plana çıkmaktadır.

Buna rağmen, çalışmanın ana konusu olan Kazakistan Cumhuriyeti'nde protestoların oluşma nedenleri daha karmaşıktır. Nüfusun etnik olarak farklı kökenlere dayanması ve ülkenin sosyo-demografik yapısı burada öne çıkmaktadır. Protestoların doğal gelişme olasılığına rağmen, Kazakistan'ın jeostratejik konumu, onu bölgenin ana güçlerinin rekabet alanına yerleştirdiği gibi, yabancı şirketlerin ve kar amacı gütmeyen kuruluşların beklentileri de eylemlerde etkili olmaktadır. Bu da eylemleri sadece doğal yollarla halkın oluşturduğu değil dışarıdan etkilerle de oluşmuş eylemler izlenimi vermektedir (Baranova ve Alehin, 2007).

Kıscacası küresel çapta yükselen eylemler, birikmiş ekonomik sorunların çözümsüzlüğüne ve bu konuda etkisiz kalan siyasi otoritelere yönelirken Kazakistan'daki eylemlerin de benzer biçimde dağılık da olsa ekonomik sorunlarla siyasi sorunları birbirine yaklaştıran bir ekseninde olduğu görülmektedir. Bir sonraki başlıkta bu noktalara değinilecektir.

2. Kazakistan'da Protestolar

Bilindiği üzere Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Orta Asya ülkelerinde ekonomik, siyasi ve sosyal değişimler yaşandı.

1991 yılında bağımsızlığını alan Kazakistan da bu süreçte çeşitli krizler yaşamıştır (Gürler, 2020; Aitymbetov, Toktarov ve Ormakhanova, 2015, s. 5-6). Kamu yönetimi örgütlenmesinde yapılan bir dizi değişiklikle (Zavalsız ve Ateş, 2022), ülke Batılı sisteme yakınlaşmıştır. 1995'te yapılan Anayasa ile yönetilen ülke iki kanatlı meclise dayalı parlamenter bir sisteme dayanmaktadır. Cumhurbaşkanı ve başbakanın oluşan yürütme organı ve düzenli seçimlerle yenilenen yasama organı olsa da bunların pratikte Batılı anlamda (minimum ölçüleriyle kuvvetler ayrılığı, yarışmacı birçok partili hayat ve hukukun üstünlüğü ilkesine dayanan) liberal bir demokrasi halinde işlediğini söylemek mümkün değildir.

Sovyet etkisindeki diğer Doğu Bloku ülkeleri gibi Türki Cumhuriyetlerde de sosyalist sistemden liberal ekonomik modele geçişte temel beklenti, daha özgür, demokratik ve kurumsal ilişkilerin gelişmesiydi. Küreselleşme sürecinin ve dış etkenlerin bu geçişi kolaylaştıracağı beklentisi ilk dönemlerde hâkimdi. Ancak geçen 30 yılda liberal sisteme entegrasyon beklenen özgürlüğü sağlamadığı gibi Çin ve Rusya gibi bölgesel güçlerin otoriter etkileri de bu bölgedeki diğer ülkeleri olumsuz etkilemiştir. Detayları bu çalışmanın kapsamını aşmakla birlikte, neoliberal dogrular etrafında işleyen çarpık bir kapitalizm içindeki Kazakistan'da, Nazarbayev ve etrafında gelişen enerji ve petrol zengini elit grupların dünyası ile halkın gündelik işleyişi arasında uçurum gittikçe artmıştır (Nazpary, 2003; Tutumlu, 2019). Buna bağlı olarak hem coğrafi hem de ekonomik olarak bölünmüş toplumda gerçekleşen eylemler gittikçe daha şiddet eğilimli olmaktadır.

Rus etkisi altında kalmış Kazak milli kimliğinin yeniden kurulma süreci, kurumsal bir devlet olmak ile kişilere bağlı kalmak arasındaki gerginlik etrafında Kazakistan'da sosyal olaylar esas olarak işçi hakları, siyasi reformlar, yolsuzlukla mücadele ve demokratikleşme gibi konular etrafında dönmektedir. Ancak hükümet protestoları bastırmak ve muhalif sesleri susturmak için sıklıkla sert önlemlere başvurmaktadır. Bu durum, ülkenin demokratik görünümü açısından olumsuz bir imaj yaratırken Kazakistan'daki toplumsal hareketler kırılğan ve riskli olarak tanımlanabilir. Sovyet döneminde de bu bölgede çeşitli eylemler gerçekleşmiştir ancak sosyalist bir rejimin bu eylemlere göstereceği tepkiyle demokratik bir ülkenin tepkisinin aynı olmaması beklenir. 2019 yılındaki Başkan değişimi de beklenen değişimi yaratamamıştır. Özellikle önceki on yılda Kafkasya ve benzeri bölgelerde gerçekleşen “renkli devrimler” ve Arap Baharı sonrası yaşanan rejim değişiklikleri ve iç savaşlar, Kazak rejimini bu tip eylemlerin ülkede gerçekleşmemesi yönünde çeşitli önlemler almaya itmiştir (Niyazbekov, 2018). Böyle olunca hareketlerin kolaylıkla dış güçlerin etkisi altında, ülke istikrarını bozma istekli kişilerin düzen bozucu eylemleri olarak etiketlemek kolaylaşmaktadır. Fakat aşağıda değinileceği gibi arka arkaya gelişen protestolar artık bu yorumun sınırlı bir gerçeği ettiği de söylenebilir.

2.1. Mangistau Bölgesindeki Protestolar

Kazakistan'da 2010 sonrasında yaşanan toplumsal hareketlere bakacak olursak ilki 2011 yılında Mangistau bölgesindeki protestolardır. Mangistau bölgesi, Kazakistan'ın güneybatısında yer alan, büyük petrol ve gaz rezervlerine sahip sanayi bölgesidir ve Kazakistan petrolünün yaklaşık %25'i burada üretilmektedir. Ancak bu zenginliğe rağmen bölgenin ekonomik ve sosyal durumunun diğer bölgelere ve ülkenin genel ekonomik durumuna göre kötü olduğu belirtilmelidir (Inform, 2023, Mangystau, 2024). Örneğin, 2023 yılında ortalama ücretler, önceki yıla göre Astana'yla karşılaştırıldığında daha fazla artsa da buranın hala altında kalmışken, bölgesel enflasyonda yine Astana'ya göre çok yüksektir (yüzde 106-yüzde 9) (Bureau of National Statistics, 2024).

2011 yılında Mangistau bölgesinde yaşanan protestoların birden ortaya çıkmadığını, tarihsel bir arka plana dayandığını belirtmek gerekir. Örneğin bu bölgede 1989'da petrol üreten Zhanaozen şehrinde kitlesel bir olaydan kendiliğinden ayaklanmalara dönüşen bir çatışma çıkmıştı. Bu toplumsal çatışmanın nedeni olarak, diğer cumhuriyetlerden çalışmak için gelenlerin yerel halkın gelenekleri ve çıkarlarıyla uyum göstermemesi olduğu söylenebilir. Bölge sakinleri ile Kafkasya'dan gelen göçmenler arasında çıkan tartışmayla başlayan isyan, daha sonra çatışmaya dönüştü. Çatışma, emniyet güçlerinin müdahalesiyle bastırılmış, yabancıların çoğu şehri terk etmek zorunda kalmıştı (Riskoja, 2009). Zhanaozen sakinlerinin zorlu sosyo-ekonomik koşulları huzursuzluğun katalizörü haline gelmişti. Bölgedeki işsizlik, az gelişmiş sosyal altyapı, kooperatif faaliyetleri ve hizmet sektörlerinin bölünmesi, toplumun etnik özelliklere göre sınıflandırılmasına neden oldu (Nısanbaev, 1998). Diğer bir deyişle çekişmenin ve gerginliğin sosyal ve ekonomik bir zemini vardı ve eylemler bu zemin üzerinde güçlendi. Sonuç olarak, 25 Ağustos 1989'da Hükümet, Zhanaozen sakinlerine tam istihdam sağlamayı ve sosyal ve yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlayan özel bir kararı kabul etti.

Bu olayların yansımaları olarak düşünülebilecek daha yakın dönemde bir diğer önemli olay, 20 Ağustos 2006'da Mangistau bölgesinin Aktau şehrinde meydana geldi. Mangystaumunaygaz OJSC çalışanlarının izinsiz mitingi "Yntymak" (Ынтымак) meydanında gerçekleşti. Başlangıçta protestocular işletmede ücret artışı talep etti; akşam saatlerinde miting kitlesel bir hal aldı, işçi sloganlarının yerini milliyetçi sloganlar aldı (Riskoja, 2009).

Bu çerçevede Mangistau bölgesinde uzun süredir devam eden daha iyi koşullar ve daha yüksek ücret talebiyle devlete ait petrol ve gaz şirketi KazMunayGas'ın yan şirketlerinin çalışanları arasındaki iş anlaşmazlığı, 2011'de greve ve eylemlere neden oldu. Bu protesto tamamen emek ve sosyo-ekonomik nedenlerden (iş çatışmaları, ücretler ve çalışma koşulları sorunları) kaynaklanmış olmasına rağmen, hemen politik bir boyut kazandı (Mansurov, 2022). Ülkenin bağımsızlık günü olan 16 Aralık'ta başlayan eylemler ertesi güne de sarktı ve

polisin açtığı ateş sonrası yaşanan çatışmalarda 10'dan fazla kişi hayatını kaybetti (Kilner, 2011). Dönemin başkanı Nazarbayev bölgede kapsamlı bir soruşturma başlattı; üst düzey yetkililer bölgeyi ziyaret ve üst düzey yetkililer görevden alındı. Ancak daha sonraki soruşturmalarda eylemlerle ilişkili olduğu iddia edilen muhalif siyasi lider ve gazeteciler de tutuklandı. Çeşitli insan hakları örgütleri bu süreçteki uygulamaları düşünce, ifade ve eylem özgürlüğünün ihlali olarak raporladı (Hrw, 2012). Olaylar sırasında ülkede Twitter engellemişi ve sonrasında da olağanüstü hal ilan edilmişti. Yaşanan gelişmelerden sonra gazeteciler ve uluslararası örgüt temsilcileri bölgeyi ziyaret etmesi için ülkeye davet edildi (Nurmakov, 2011).

Bağımsızlığın 20. yılında birikmiş siyasi ve sosyal gerginliklerin yansımaları olan Zhanaozen protestoları, Kazakistan'da işçi hareketlerinin ve sosyal huzursuzluğun bir sembolü haline geldi. Hem enerji ve petrol eksenli ekonominin yarattığı gelir adaletsizliğini yeniden düşünülmesi hem de tam olarak işlemeyen kurumsal yapının dönüştürülmesi yönünde ülkenin iç siyasetinde uzun süreli etkiler bıraktı (Satpayev ve Umbetaliyeva, 2015). Tepkileri yönetecek kurumsal bir yapının olmaması da öne çıktı. Çeşitli muhalif gazeteler, siyasi oluşumlar faaliyetlerini artırdı. Örneğin *Uyan Kazakistan, Kazakistan İçin Demokratik Alternatif* gibi oluşumlar sonraki süreçteki eylemlerde öne çıktılar. Bu durumda protestolar sürecinde yeni elit oluşumlarının kendini gösterdiği ve yeni kimlik tanımlamalarının yapıldığı yönündeki Tilly ve Tarrow tespiti doğrudur niteliktedir.

2.2. Toprak Reformu Protestoları

Örnek olarak incelenecek ikinci hareket, 2016 yılındaki "toprak protestosu" adıyla bilinen eylemlerdir. Protestoya bu adın verilmesinin nedeni, tarım arazilerinin yabancılara ve yabancı katılımı olan şirketlere uzun vadeli kiralanmasına izin verecek şekilde Kazakistan Toprak Kanunu'nda değişiklik yapılmasıydı.

Mart 2016 sonunda, o dönemde Kazakistan Cumhuriyeti Milli Ekonomi Bakanı olarak görev yapan E. Dosaev, 1 Temmuz 2016'dan itibaren 1,7 milyon hektar tarım arazisinin ihaleye çıkarılacağını duyurmuştu. Nisan 2016'dan itibaren Kazakistan'ın batı bölgesindeki Atyrau, Aktobe, Zhanaozen vb. kentlerde bu değişime karşı çıkan kitlesel protestolar düzenlendi ve Mayıs 2016'ya kadar devam etti (Kharseeva, 2022).

Protestonun ana sonucu, Kazakistan Cumhuriyeti Arazi Kanununda 31 Aralık 2021 tarihine kadar değişiklik ve eklemeler yapılmasına ilişkin bir moratoryumun getirilmesi oldu. Devamında, Mayıs 2021'de Cumhurbaşkanı K.Zh. Tokaev, yabancılar, vatansız kişiler, yabancı tüzel kişiler, Kazakistan'da yabancı katılımı olan tüzel kişiler, uluslararası kuruluşlar, uluslararası katılımlı araştırma merkezleri, Kazakistan doğumlu olmayan (bağımsızlıktan sonra Kazakistan'a dönen) etnik Kazakların (Oralman) yanı sıra tarım amaçlı arazi alacakları

arazilerin özel mülkiyette kullanılmasını ve geçici arazi kullanım hakkını yasaklayan bir yasayı imzaladı (Zholamankovyna, 2021).

2016 yılında ortaya çıkan bu toprak sorunu sadece tarım politikasıyla değil aynı zamanda sosyal eşitsizlik ve kırsal kalkınmayla da ilgiliydi. Bu protestonun ardından Kazakistan’da tarım politikası ve arazi kullanımına ilişkin daha geniş bir kamuoyu tartışması başladı. Hükümet, özellikle küçük çiftçilerin ve kırsal toplulukların kaygılarını dikkate alarak, arazi kiralama politikasındaki değişiklikleri gözden geçirmek zorunda kaldı. Bu süreçte kamu ve sivil toplum kuruluşları arasındaki diyalog ve iş birliği arttı. Tarım sektörünün sürdürülebilirliği, arazi mülkiyeti ve kırsal kalkınma gibi konularda daha fazla araştırma yapılmıştır. Küçük çiftçilere daha fazla destek verilmesi, tarım teknolojilerinin iyileştirilmesi, kırsal altyapının iyileştirilmesi gibi önlemler alındı. Bu protestoların, hükümetin politika oluşturmada daha açık ve katılımcı bir yaklaşım benimsemesi ihtiyacına daha fazla dikkat çektiği vurgulanabilir. Bu durum toplumsal taleplere daha duyarlı politikaların oluşturulmasını teşvik etmiştir.

Sonuç olarak, 2016’daki arazi sorunu, Kazakistan’da tarım politikası ve arazi kullanımının kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesine ve kırsal ihtiyaçlara daha fazla odaklanılmasına yol açtı. Bu süreç, hükümetin ve sivil toplumun daha sürdürülebilir ve kapsayıcı bir tarım politikasına yönelik adımlar atmak üzere birlikte çalışmasına olanak tanıdı.

2.3. 2019 Seçim Protestoları

2019 yılında Kazakistan’da yaşanan seçim sonucunda gelişen protestolar, ülkenin siyasi ve sosyal dinamiklerinde önemli bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Bazı kaynaklarda (Kudaibergen, 2024) “Kazak Baharı” olarak adlandırılan bu eylemlerde Kasım 2019 cumhurbaşkanlığı seçimini kazanan Kasım-Jomart Tokayev’e karşı eylemler düzenlendi. Eylemciler seçim sonuçlarını sorgulayarak demokratik süreçlerin eksikliğine dikkat çekti. 30 yıl sonra ilk kez yaşanan başkan değişimi seçim öncesi umutları artırsa da ülkenin sisteminde beklenen dönüşümü gerçekleştirecek bir ismin başa geçememesi, seçim yoluyla yapılan bu değişimin gerçek bir değişim olmayacağı izlenimini vermiştir.

Seçim sonrasında binlerce kişi, başkent Nur-Sultan (şimdiki Astana) ve diğer kentlerde sokaklara dökülerek protesto eylemi düzenledi. Protestocular, seçimin adil olmadığını söyleyerek seçim sonuçlarını reddetti ve hükümetten demokratik reformlar talep etti. Gösteriler sırasında güvenlik güçleri ile protestocular arasında çatışmalar çıktı ve yüzlerce kişi gözaltına alındı. Hükümet protestoları bastırmak için sert önlemler aldı ve çok sayıda protestocu tutuklandı. Ayrıca protesto düzenleyen sivil toplum liderleri ve aktivistler de tutuklanarak hükümet karşıtı faaliyetlerle suçlandı. Bu durum protestoların etkisini azalttı ve hükümetin gücünü korumasına yardımcı oldu. Ancak bu sert müdahaleler uluslararası

eleştirilere yol açarak hükümetin demokratik reformlara olan bağlılığını sorguladı ve ülkenin siyasi geleceğine ilişkin belirsizlikleri artırdı (BBC, 2019).

Konu uluslararası örgütlerin de gündemine gelmiştir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi, bu konuda 12 Haziran'da yayınladığı bildiri ile bu tutuklamaların Kazakistan'ın imzaladığı uluslararası antlaşmalara aykırı olduğunu belirtmiş ve tutuklananların salıverilmesini talep etmiştir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Parlamenter Asamblesi adına, Seçim Gözlem Delegasyonu Başkanı Margarita Kiner Nellen de bir açıklama yapmış ve seçimlerin genel anlamda uluslararası standartlara uygun olarak gerçekleştirildiğini ancak barışçıl gösterilere polisin müdahalesini ve tutuklamaları tasvip etmediklerini ifade etmiştir. Ancak başında bulunduğu delegasyonun daha sonra yazdığı rapor daha sert ifadelere yer vermiştir. Bu rapora tepki gösteren Tokayev, “sizin bu raporları nerede ve kimlerin çıkarları doğrultusunda yazdığınızı biz iyi biliyoruz” ifadesini kullanmıştır (Sağdıç, 2019, s. 196).

2019 yılındaki protestoların siyasi değişiklik ve demokratik reform taleplerinin bir yansıması olduğu ve halkın siyasi değişim ve demokratik reformlara olan güçlü talebini gösterdiği söylenebilir. Halk kamu otoritelerine hesap sorma ve onlardan çeşitli taleplerde bulunma gücünü artırmıştır. Bir yandan da önceki eylemlerin kısa süreli ve dar içerikli talepler olmadığını, değişim talebini içeren hareketin bir dalga halinde uzun süreli olarak bir tabana oturduğunu göstermektedir. Ancak halen barışçıl protesto geleneği ülkede tam olarak yerleşmemiştir. 2022 eylemleri bunun tipik bir göstergesidir.

2.4. 2022 Ocak Protestoları: “Kanlı Ocak”

Ülkede 2022'nin başlarındaki protestolar, sınıvlandırılmış doğal gazın fiyatının yükselmesine ilişkin protestolarla başladı, ancak kitlesel isyanlara ve silahlı çatışmalara dönüştü (Euronews, 2022). Öyle ki krizin ülkeyi bir iç savaş durumuna sürükleme tehlikesinden bahsedilmiştir. Protestocular 2 Ocak'ta gıda fiyatlarının düşürülmesini, içme suyunun bulunmamasını, işsizliğin ortadan kaldırılmasını ve ayrıca Hükümetin istifasını talep ettiler (Bilefsky, 2022). Daha önce de eylemlerin gerçekleştiği Zhanaozen şehrinde başlayan yürüyüş daha sonra diğer şehirlere sıçradı. İnsanlar sokaklara dökülerek ekonomik taleplerin yanı sıra siyasi değişim de talep etmeye başladılar (Dolaeva, 2022; Smail, 2022). 5 Ocak'ta başlayan ayaklanmalar şiddet olaylarına dönüştü. Gelişmeler üst düzey devlet bürokrasisi tarafından sert biçimde karşılandı ve resmi açıklamalarda bu olayların destekçilerine yönelik vatana ihanet, yasadışı silahlanma, terörist ve darbeci suçlamaları yapıldı ve bazı yerlerde eylemcilerin üzerine kolluk güçleri tarafından ateş açıldı (Toiken, 2022; Weiskopf, 2022).

Protestocular, diğer 2010 sonrası eylemlerde olduğu gibi homojen gruplardan oluşmasa da özellikle internet araçlarını etkili kullanmışlardır. Bu durum bir yandan da resmi otoriteler açısından eylemlerin dış destekli olduğu imajını da

güçlendirmiştir. Tokayev açıklamalarında yabancı ülkelerden gelen savaşçıların meydanlarda olduğunu savunmuştur (Weiskopf, 2022; rbc.ru, 2022). Özellikle devlet kurumlarına, ardından kolluk kuvvetlerine, yayın merkezlerine, ardından stratejik altyapı nesnelere (havaalanları ve otoyollar) el koymak; silah üretme ve kullanma yöntemleri de dâhil olmak üzere protesto “talimatlarının” Telegram kanalları aracılığıyla dağıtılması; protestoları güçlendirmeyi ve yeni katılımcıları çekmeyi amaçlayan fotoğraf ve video materyalleri de dâhil olmak üzere bir dizi muhalif Telegram kanalında devlet karşıtı mesajların aktif olarak yayınlanması, eylemlere dair şüpheleri artırmıştır.

Söz konusu protestolara karşı farklı değerlendirmeler yapılabilir. Kazakistan’da halkın hoşnutsuzluğuna neden olabilecek nesnel sosyal yoksunluk faktörleri ile beraber bu kitlesel protestolar, doğası ve özgülüğü gereği hükümete karşı organize eylemler veya devrim yapma girişimi olarak değerlendirilebilir. Diğer bir deyişle sosyal ve siyasi nedenler birlikte etki etmiştir (Kudaibergenova ve Laruelle, 2022; Tessadri ve Zannini, 2022). Konu İngilizce literatürde de kısa sürede gündem olmuştur (Caron, 2023).

Bu analizlere bakıldığında bir yandan protestoların toplumsal ve siyasi sorunlardan kaynaklandığı, bunların barışçıl olduğu, yetkililerinin vatandaşların hak ve özgürlüklerine saygı duyması ve bu konuda uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiği belirtilirken, diğer yandan da ülkedeki karışıklıkların profesyonel gruplar aracılığıyla dış etkinin etkisine bağlandığını söylenmektedir. Bu esasen toplumsal hareketlere yönelik temel iki bakış açısıdır. Resmi yetkililer ve iktidar sahipleri, Kazakistan’da olduğu gibi, bu eylemleri istikrarı bozucu kötü niyetli kişilerin irrasyonel davranışları olarak ele alır. Öte yandan tarihsel süreç, bu yönde tabandan yükselen talepler olmadan siyasal sistemlerin demokratikleşemediğini de göstermektedir (Tilly, 2007). Özellikle demokrasiden tam olarak yerleşmediği yerlerde gelişen hareketlerin kolayca şiddet eylemine ve ölümcül durumlara dönüşmesi Kazakistan’da kendini göstermiştir.

Protestoların boyutu ve içeriğinin, Kazakistan’ın bağımsızlık sürecinde kurumsal yapıya yönelik en ciddi tehdit olduğu belirtilebilir. Yetkililerin bunlarla baş edememesi ve sorunu barışçıl olarak çözememesi de en büyük eksiklerden biridir. Toplumsal huzursuzluk, ülkenin farklı bölgelerinde yaşayanların çözülememiş sosyo-ekonomik sorunlarının derinliğini, bu alanda uzun süredir devam eden siyasi değişikliklere, reformlara, yönetimin otokratik mekanizmalardan demokratik mekanizmalara geçişine olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Konu Batı medyasında da çoğunlukla ülkenin otoriter rejiminin demokratik eksikliği üzerinden işlenmiştir (Walker, 2022).

Öte yandan Rus araştırmacı Çayeviç (2022) ve diğer bazı yorumcular (Saidi, 2022) bu eylemleri bölgesel güvenlik tehdidi bağlamında “Kazakistan’ın renkli devrimi” diye tanımlarken, bunun tersine eylemlerin karışık yapısı nedeniyle önceki renkli devrim örneklerine giremeyeceğini savunan görüşler de olmuştur

(Marat ve Tutumlu, 2022). Sosyal medyadaki aktivist yayınlarıyla tanınan Kazak sanatçı Saule Süleymanova yaşananları Kanlı Ocak ifadesi ile tanımlamış ve “bu kimsenin konuşmak istemediği kolektif bir travma” ifadesini kullanmıştı (Kudaibergenova, 2022, s. 275-276; Marat ve Tutumlu, 2022). Bu ifadeler yaşananları özetleyen tanımlar olarak literatüre geçti. Siyasi hak taleplerini açık alanlarda sürdürme eğilimi yıl boyunca devam etti; çeşitli kentlerde 190 civarı eylem ve protesto gerçekleşti ve bu eylemlerde göz altına alınanlara dair insan hakları ihlalleri de sürekli gündeme geldi (Toiken, 2022). Eylemlere katılanlara hukuki destek vermek için Abzal Kuspan temsilciliğinde Amanat kamu komisyonu adlı bir komisyon kuruldu (Informburo, 2022) ve bu komisyon raporunda, “Ocak olayları vatan tarihi ve millet hafızasında kara bir sayfa oldu” dedi (Inform, 2024). Kazakistan'daki olayların sonuçları hem siyasi istikrar hem de ülkenin sürdürülebilir ekonomik kalkınması açısından uzun vadeli ve dikey güçlerin sistematik bir şekilde konsolidasyonuna neden olacağına dair tespitleri de yapıldı (Pritçin, 2022).

2022'de Kazakistan'daki protestolar önemlidir, çünkü bu tür toplumsal hareketler genellikle ülkenin demokratikleşme süreci, insan haklarının durumu ve sosyal refah gibi konuları yansıtmaktadır. Kazakistan gibi Orta Asya ülkelerinde protestolar sıklıkla demokratik reform ve siyasi değişiklik talepleriyle ilişkilendirilir. Bu tür protestolar toplumun sesini duyurmanın ve siyasi katılım taleplerini ifade etmenin önemli bir aracıdır. Ancak bu tür eylemlerin gelişiminde, küreselleşmenin getirdiği etkileşimin bir parçası olarak dış etkenlerin varlığı da her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç

Toplumsal hareketler çoğu zaman toplumun ihtiyaçlarını ve sorunlarını yansıtır; dolayısıyla bu protestoların nedenleri ve sonuçları bir ülkenin sosyal ve politik yapısını daha iyi anlamamıza yardımcı olur. 2010 sonrasındaki protestolar Kazakistan'da yaşanan sosyal değişimlerin ve yeniden yapılanmanın bir göstergesi olabilir. Ancak ülkenin otoriter ve kişisel eğilimlerden uzaklaşıp liberal demokratik bir sisteme dönüşmesinde yolunda önemli adımlar atması beklenmektedir. Bir yandan da bütün dünyada kapitalizm entegre olup beklenen düzeyde özgürlükçü olmayan demokrasilerin varlığı arttıkça, Kazakistan'ın bu yönde adım atması da zor görünmektedir. Özellikle bu tip demokratikleşme hareketlerinin sıkıca bastırıldığı Çin ve Rusya etkisindeki bölgede, Kazakistan'ın öncü bir rol oynaması oldukça zordur.

Toplumsal hareketler modern toplumun en önemli özelliğidir; vatandaşların kamusal ve sosyal hayata katılımının kurumsal olmayan temel biçimini temsil ederler. Bu tarz eylemler, demokratik siyasal sistemin yaşayabilirliğini ve işlevselliğini sağlayan tartışma için kamusal alanda (değişen çıkarlar ve değer sisteminin yenilenmesi temelinde) yeni konuların tartışmaya başlatılmasıyla önemli bir görevin çözümünü beraberinde getirmektedir.

Arap Baharı'ndan bu yana hareketlerin yaratacağı değişim beklentisi sadece Batı toplumları ile ilgili olmaktan çıkmıştır. 21. yüzyılın başından itibaren küreselleşme sürecinde beklenen seviyeye gelemeyen demokratik işleyiş, gittikçe kötüye giden ekonomik göstergeler ve elitlerle halk arasında artan uçurum, dünyanın her yerinde protestolara neden olmaktadır. Bunların ortak yanları yazıda belirtildiği gibi çoğunlukla dağınmış, lidersiz ve örgütsüz olmaları, ekonomik taleplerle yola çıkıp siyasi beklentileri ifade etmesi ve iletişim araçlarını iyi kullanmalarıdır. Bir yandan şiddet kullanma eğilimi de bütün dünyada artmakta, dış güçlerin bu eylemlere az veya çok etki ettiği düşüncesi her zaman iddia edilmektedir.

2010'dan bu yana Kazakistan'daki protesto eylemleri göz önüne alındığında, bu özelliklerin bazılarını görmek mümkündür. Protesto eyleminin resmi olarak açıklanan nedenlerinin esas olarak ekonomik nitelikte olduğu, ancak bunların temelinde siyasi ve etnik gündemin de teşvik ettiği söylenebilir. Sosyal sorunların ve teknolojinin var olan devlet yapısını sarstığı ancak yeni bir sistemin nasıl kurulacağına dair temel unsurların ise net olmadığı not edilebilir. Bu durum bir yandan istikrarsızlık getirirse de bir yandan da değişim için yeni adımların atılmasını teşvik eder. Dolayısıyla Tilly ve Tarrow'un kavramlarıyla bu eylemler bir "toplumsal hareket tabanı" yaratmıştır. Elitler ile halk arasındaki gruplaşmanın yeniden gözden geçirilmesini sağlamış, çeşitli hukuki dönüşümlere yol açmış ancak tam anlamıyla sistemik bir etki yaratamamıştır.

Sonuç olarak yazıda incelenen Kazakistan'daki toplumsal hareketlerin şu noktalarda fark yarattığı söylenebilir:

1. Demokratik katılımın artırılması: Kazakistan'daki protestolar vatandaşlara siyasi taleplerini dile getirme ve hükümet politikalarını sorgulama fırsatı verdi. Bu yönde bir gündem oluştu ve yeni siyasi aktörler kendini gösterdi.

2. Hükümet raporlaması: Kazakistan'daki protestolar hükümetin politikaları ve uygulamaları üzerinde baskı oluşturarak açık ve sorumlu yönetim talep etti. Bu yönde kayda geçirilen taleplerin bir kısmı hayata geçirildi.

3. Sosyal farkındalık: Kazakistan'daki toplumsal hareketler vatandaşların siyasi faaliyeti ve farkındalığı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Hareketler, katılımı ilişkili olarak daha fazla kesimin siyasetle ilgilenmesini sağladı.

4. Reformların devam etmesi: Kazakistan'daki protestolar, hükümete demokratik reformları uygulamaya ve toplumdaki farklı grupların haklarını korumak için daha fazlasını yapmaya çağrıda bulundu.

5. Uluslararası etki: Kazakistan'daki toplumsal hareketler uluslararası düzeyde de yankı uyandırarak ülkenin sorunlu demokratikleşme sürecine dikkat çekti. Bu tür eylemler sonrası gelişmeler, uluslararası topluma Kazakistan'ın demokratik standartlara uygunluğunu ve insan haklarını koruma çabalarını gösterdi.

Hakem Değerlendirmesi: Kör hakemlik.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Bu çalışmaya yazarlardan Yavuz YILDIRIM %50, Kuralay KALBEKOVA %50 oranında katkı yaptıklarını beyan etmişlerdir.

Etik Komite Onayı: Yazarlar tarafından çalışmanın etik kurul iznine tabi olmadığı bildirilmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar çalışma ile ilgili bir finansal destek alınmadığını bildirmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çalışma ile ilgili potansiyel çıkar çatışması bulunmadığını bildirmiştir.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

KAYNAKÇA

- Aitymbetov, N., Toktarov, E., ve Ormakhanova, Y. (2015). Kazakistan'da millet inşası: Kazak ve Kazakistan kimlikleri tartışması. *Bilig*, (74), 1-20.
- Almeida, P. (2023). *Toplumsal hareketler – Kolektif seferberliğin yapısı*. Fol.
- Baranova, G. ve Alehin, E. (2007). Metodika analiza i prognozirovania sosialnoi napejennosti. *Cyberleninka*. <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-sotsialnoy-napryazhennosti-v-regionah-rossiyskoy-federatsii-metodika-analiza-i-prognozirovaniya-sotsialnoy>
- BBC (2019, 9 Haziran). Kazakhstan election: Hundreds arrested in poll protests. <https://www.bbc.com/news/world-asia-48574540>
- Berberoglu, B. (Ed.) (2019). *The Palgrave handbook of social movements, revolution, and social transformation*. Palgrave Macmillan.
- Bilefsky, D. (2022, 5 Ocak). Revolt in Kazakhstan: What's happening, and why it matters. *NY Times*, <https://www.nytimes.com/2022/01/05/world/asia/kazakhstan-protests.html>
- Bureau of National Statistics (2024). <https://stat.gov.kz/en>
- Caron, J. F. (Ed.) (2023) *A revolt in the steppe: Understanding Kazakhstan's January events of 2022*. Springer Nature.
- Castells, M. (2013). *İsyan ve umut ağları – İnternet çağında toplumsal hareketler*. (Ebru Kılıç, Çev.), Koç Üniversitesi.
- Cayevic, A. V. (2022). "Tsvetnaya revolyutsiya" v Kazakhstane kak ocherednaya ugroza natsional'noy bezopasnosti Rossii // Vlast'.. Tom 30. № 1. S. 110-115. DOI: <https://doi.org/10.31171/vlast.v30i1.8792>
- Çayır, K. (Ed.) (2016). *Yeni sosyal hareketler*. Kanknüs.
- Çetinkaya, Y. D. (2008). *Toplumsal hareketler - Tarih, teori ve deneyim*. İletişim.
- Dolaeva, K. (2022, 10 Ocak) Алматыдағы тәртіпсіздіктер: ұсталғандардың қаншасы қарақшы? (Almatydağı tartipsizdikter: ustalgandardyn kanshasy karakshy?), https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/almatyidagyi-tartpszdkter-ustalgandardyn-kanshasyi-459374/

- Della Porta, D. (2015). *Social movements in times of austerity: Bringing capitalism back into protest analysis*. Wiley.
- Della Porta, D. ve Diani, M. (Eds.). *The Oxford handbook of social movements*. Oxford University.
- Euronews (2022, 4 Ocak). Kazakistan'da akaryakıt protestoları ülke geneline yayıldı; halk hükümeti istifaya çağırıyor. <https://tr.euronews.com/2022/01/04/kazakistan-da-yak-tta-tavan-fiyat-kalkt-ulke-genelinde-lpg-zamm-na-kars-protestolar-baslad>
- Gürler, T. (2020). *Dünyanın kalbi: Kazakistan*. Galeati.
- Hrw (2012, 1 Şubat). Kazakhstan: Letter to the Prosecutor General regarding the December events in Zhanaozen and Shetpe. <https://www.hrw.org/news/2012/02/01/kazakhstan-letter-prosecutor-general-regarding-december-events-zhanaozen-and-shetpe>
- Imig, D., ve Tarrow, S. (Ed.) (2001). *Contentious Europeans: Protest and politics in an emerging polity*. Rowman & Littlefield.
- Inform (2023, 10 Ocak), Экономика Казахстана в 2022 году: рост ВВП, новые производства и рекордный урожай зерновых. (Ekonomika Kazakhstana v 2022 godu: rost VVP, novye proizvodstva i rekordny uroжай zernovykh) https://www.inform.kz/ru/ekonomika-kazahstana-v-2022-godu-rost-vvp-novye-proizvodstva-i-rekordnyy-urozhay-zernovyh_a4021663
- Inform (2024, 5 Ocak), Анализ январских событий 2022 года представили эксперты, (Analiz yanvarskikh sobyitiy 2022 goda predstavili eksperty). <https://www.inform.kz/ru/analiz-yanvarskih-sobityi-2022-goda-predstavili-eksperti-c0b22d>
- Informburo (2022, 3 Ekim). В Алматы открылся офис Аманат, где участники январских событий могут бесплатно получить помощь юриста Данный текст скопирован с сайта, (V Almaty otkrylsya ofis Amanat, gde uchastniki yanvarskikh sobyitiy mogut besplatno poluchit pomoshch yurist). <https://informburo.kz/novosti/v-almaty-otkrylsya-ofis-amanat-gde-ucastniki-yanvarskix-sobyitii-mogut-besplatno-polucit-pomoshh-yurista>
- Kharseeva, A. (2022). Retrospektivnyy analiz protestnoi aktivnosti v Respublike Kazakhstan. *Cyberleninka*, <https://cyberleninka.ru/article/n/retrospektivnyy-analiz-protestnoy-aktivnosti-v-respublike-kazahstan/viewer>
- Kilner, J. (2011). “Ten die in fighting between police and demonstrators in Kazakhstan”, *Telegraph*. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/kazakhstan/8961356/Ten-die-in-fighting-between-police-and-demonstrators-in-Kazakhstan.html>
- Kudaibergenova, D. T. (2022). Art and protest in Kazakhstan. *Current History*, 121(837), 271-276.
- Kudaibergen, D. T. (2024) *The Kazakh spring: Digital activism and the challenge to dictatorship*. Cambridge University.
- Kudaibergenova, D. T. ve Marlene, L. (2022). Making sense of the January 2022 protests in Kazakhstan: Failing legitimacy, culture of protests, and elite readjustments. *Post-Soviet Affairs*, 38(6), 441-459.

- Marat, E., ve Tutumlu, A. (2022). Kazakhstan's protests aren't a color revolution. *Foreign Policy*, 11.
- Mangystau (2024). Summary of the socio-economic development of the region, *Bureau of National Statistics*, <https://stat.gov.kz/en/region/mangystau/>
- Mansurov, T. (2022). Political protests of 2022 in Kazakhstan: Specificity, dynamics and mechanisms of settlement. *Cyberleninka*. <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskie-protesty-2022-goda-v-kazahstane-spetsifika-dinamika-i-mehanizmy-uregulirovaniya>
- Martin, W. (Ed.) (2008). *Toplumsal hareketler 1750-2005 - dipten gelen dalgalar*. Versus.
- McAdam, D., Tarrow, S., ve Tilly, C. (2001). *Dynamics of contention*. Cambridge University.
- Nazpary, J. (2003). *Sovyet sonrası karmaşa – Kazakistan'da şiddet ve mülksüzleşme*, (Seda Somuncuoğlu, Çev.), İletişim
- Nisanbaev, A. (1998). Qazaqstan. *Ulttyk Ensiklopedia*.
- Niyazbekov, N. (2018). Is Kazakhstan immune to color revolutions? The social movements perspective. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, 26(3), 401-425.
- Nurmakov, A. (2011, 19 Aralık). Kazakhstan: Longtime strike bursts into violence; state of emergency declared. *Global Voices*. <https://globalvoices.org/2011/12/19/kazakhstan-longtime-strike-bursts-into-violence-state-of-emergency-declared/>
- Ortiz, I., Burke, S., ve Berrada, M. C. H. (2022). World protests a study of key protest issues in the 21st century. Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Pritçin, S. (2022). Politiceski krizis v Kazakhstane, Russiya i novie gosudarstva, Evrazii I (LIV) 56-67.
- Rbc.ru (2022). Протесты и чрезвычайное положение в Казахстане. (Protesti i çrezvıçaynoye položenie v Kazahstane). <https://www.rbc.ru/politics/10/01/2022/61d4adda9a7947845b38b0f7>
- Riskoja, C. (2009). Причины восстания Жанаозена остаются актуальными и спустя 20 лет молчания. (Priçiny vosstaniya Janaozena ostayutsya aktual'nyimi i spustya 20 let molçaniya). https://rus.azattyq.org/a/Kazakhstan_zhanaozen_/1770593.html
- Saidi, T. (2022). Беспорядки в Казахстане – Знакомый запах (Besporyadki v Kazakhstane – Znakomyy zapakh), <https://www.newscentralasia.net/2022/01/07/besporyadki-v-kazakhstaneznakomyy-zapakh/>
- Sağdıç, H (2019). Kazakistan'da 2019 cumhurbaşkanı erken seçimi ve sonrasında yaşanan gelişmeler. *Uluslararası İdil - Ural ve Türkistan Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 177-207.
- Şahin, Ç. ve Düğen, T. (Der.) (2021). *21. yüzyılda bölgesel ve küresel aktörlerin Orta Asya siyaseti*, Eğitim.
- Satpayev, D., ve Umbetalıyeva, T. (2015). The protests in Zhanaozen and the Kazakh oil sector: Conflicting interests in a rentier state. *Journal of Eurasian Studies*, 6(2), 122-129.

- Smail, M. (2022). Год перемен: как изменился Казахстан после январских событий. (God peremen: kak izmenilsya Kazakhstan posle yanvar'skikh sobyitiy), https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/god-peremen-izmenilsya-kazakhstan-yanvarskih-sobyitiy-487309/
- Tessadri, G. ve Zanini, N. (2022, 8 Mart). Protests in Kazakhstan: What happened and consequences on the future of international relations. <https://mondointernazionale.org/en/focus-allegati/protests-in-kazakhstan-what-happened-and-consequences-on-the-future-of-international-relations>
- Tilly, C. (2008). *Toplumsal hareketler 1786-2004*. (Orhan Düz, Çev.), Babil.
- Tilly, C. ve Tarrow, S. (2007). *Contentious politics*. Paradigm.
- Toiken, S. (2022). «Кровавый январь», гибель людей, пытки, запреты на митинги. Ситуация с правами человека в 2022-м. (Krovavyy yanvar', gybel' lyudey, pytki, zaprety na mitingi. Situatsiya s pravami cheloveka v 2022-m) <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-human-rights-bloody-january-/32200275.html>
- Touraine, A. (2016). Toplumdan toplumsal harekete. K. Çayır (Der.), *Yeni sosyal hareketler*. Kaknüs.
- Tutumlu, A. (2019). Governmentalization of the Kazakhstani state: Between governmentality and neopatrimonial capitalism. *Theorizing central Asian politics: The state, ideology and power*. R. Isaacs, A. Frigerio (Eds). Palgrave Macmillan, 43–64.
- Yıldırım, Y. (2013). *Sosyal forum'dan Öfkeli'ler'e*. İletişim.
- Walker, S. (2022, 6 Ocak). Kazakhstan unrest: What are the protests about?, The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/06/kazakhstan-unrest-what-are-the-protests-about>
- Weiskopf, A. (2022, 12 Ocak). Протесты в Казахстане: революция, бунт или госпереворот? (Protestı v Kazahstane: revolyutsiya, bunt ili gosperevorot?) <https://www.dw.com/ru/protesty-i-besporjadki-v-kazahstane-revoljucija-bunt-ili-gosperevorot/a-60401290>
- Zavalsız, Ş., ve Ateş, H. (2022). Bağımsızlık sonrası Orta Asya'da kamu yönetimi: Kazakistan örneğinde yapı ve reformlar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 22(2), 515-547.
- Zholamankovyna, V. (2021). 2021 jılı kaday zandar kabıldandı. https://kaz.inform.kz/news/2021-zhyly-kaday-zandar-kabyldandy_a3879117/

EXTENDED SUMMARY

Social movements can be defined as non-institutionalised social efforts of collective actions of people, motivated towards the realisation of some specific social goals. Such movements may be characterised by a resistance to, or support for, particular demanding social affairs. The collective actions of people coming together to achieve common goals are frequently focused on specific issues. However, over time, they can establish networks of solidarity and interaction, mobilising wider audiences and becoming a catalyst for political change. Those in positions of authority may regard this potential for change with a degree of scepticism.

Social movements and the processes of democratisation have a clear and direct relationship in the contexts of civil society and political participation. In particular, the formation of institutions such as associations, unions and political parties in the Western world has been the subject of analysis in a number of sources (Imig and Tarrow, 2001; Tilly, 2008). It can be said that one of the key distinctions between Western and Eastern political systems would be the inability of social movements in order to push for peaceful transformation within the system. The formation of democratic and authoritarian systems can be better understood by examining how these controversial periods have transformed into forms of power and authority in the historical process.

In this context, the main problem of the study is to analyse the social movements in Kazakhstan that emerged after 2010. The reason for selecting this specific case is that, Kazakhstan situated at a pivotal point within the Turkic world, it serves as a micro scale for the challenges and dynamics prevalent in this region. As demonstrated in recent studies (Şahin and Düğen, 2021), Central Asia is a region characterised by a high level of interaction between a multitude of actors, particularly in the realms of energy and trade. Kazakhstan occupies a core position within this complex network of relations. Kazakhstan attempts to preserve and enhance its autonomous political and economic framework while concurrently navigating interactions with regional powers, particularly China and Russia. These issues, as evidenced by protests and demonstrations, represent significant opportunities and challenges for Kazakh society, politics, and the process of democratisation.

This study will focus on social movements, with particular emphasis on the contentious politics and political opportunity structure approaches developed by Charles Tilly and Sidney Tarrow (2007). The primary reason for this is that Tilly and Tarrow are able to extend their analyses beyond Western societies and synthesise familiar approaches within social movements in a novel manner. In this framework, the demands of movements, their modes of action, the mechanisms they use and their interactions with institutional and non-institutional actors are analysed as a whole (McAdam, Tarrow and Tilly, 2001). The primary objectives of this study are to ascertain the reasons behind the emergence of protests and demonstrations in Kazakhstan and to examine the organisational structures employed.

Since the Arab Spring, the expectation of change generated by the movements is no longer limited to Western societies. Since the beginning of the 21st century, democratic functioning that has not reached the expected level in the process of globalisation, deteriorating economic indicators and the increasing gap between the elites and the people have led to protests all over the world. The common features of these protests, as mentioned in the article, are that they are mostly dispersed, leaderless and unorganised, that they set out with economic demands and express political expectations, and that they make good use of online communication tools. On the other hand, the tendency to use violence is increasing all over the world, and the idea that external forces have more or less influence on these protests is always claimed.

In conclusion, considering the protest actions in Kazakhstan since 2010, it is possible to see some of these characteristics. It can be said that the officially declared reasons for the protest action are mainly economic in nature, but the political and ethnic agenda has also fuelled them. It can be noted that social problems and technology have shaken the

existing state structure, but the basic elements of how to build a new system are not clear. While this situation brings instability, it also encourages new steps for change. Therefore, in Tilly and Tarrow's terms, these actions created a 'social movement base'. They led to a rethinking of the groupings between the elites and the people, and led to various legal transformations.